

НАРАЇВ – МІСТО
(З мого нотатника)

1916 р. — літо. Маса народу, переважно жінки та діти. Тоді святково вітали архикнязя Карла, престолонаслідника австрійської монархії, який відвідував фронт над Золотою Липою. Церковна процесія під проводом пароха о. крил. Івана Дидика, в асисті о. декана Василя Кушніра, пароха з Вербова — вітали достойного гостя. 1918 р. Осінь. Листопад. Хоч холодом віяло, та серця палали. Українці перебирали владу. Лунала радісна пісня „Вже воскресла Україна”. У Львові почалися бої з поляками... Дамо собі раду!..

1919 р. Червень. Перед переважними силами ворога, що надійшли з Франції, наші поступаються... Настав у Галичині час страшних переслідувань, арештів, реквізицій — відвертого грабунку, узаконеного чужою, ворожою державою.

1921 рік. У Нараєві вже чотири місяці перебуває карна експедиція. Хтось доніс поліції, що в Нараївських лісах переховуються Українські Січові Стрільці і місцеве населення має з ними зв'язок. Знову обшуки й знову немилосердно б'ють селян. Місцевий дідич- поляк, Францішек Нартовські — присікався до Петра Ягоцького, вийта з часів української влади, мовляв, Ягоцький зрізав пам'ятковий хрест поставлений 1910 року в 500-ліття битви під Грунвальдом. Ягоцького заарештували і страшенно били впродовж трьох днів, відпустили і знову наказали другого дня повернутись. Але вимучений, стероризований Ягоцький вже не з'явився на дальші муки — наклав на себе руки, залишивши дружину, дві доньки і двох синів.

1922 р. Здавалосьь, що війні прийшов кінець. Польська влада заводи свої порядки. Сваюля темних типів з вулиці ніби кінчалась. Заходами о. крил. І. Дидика польська адміністраційна влада дала дозвіл відновити читальню „Просвіти” в Нараєві. Засновано аматорський театральний гурток, під керівництвом учителя Володимира Конашевича, його правою рукою була дуже добра вчителька Олена Сагайдаківна. Заступником голови був Теодор Ягоцький, секретарем Михайло Стахів, скарбником Михайло Когут. Перша вистава — „Сватання на Гончарівці” мала великий успіх. Її повторено в місті, а для підтримки духа дають її і в сусідніх селах. Гурток покритв з прибутків за ту виставу, кошти будови сцени, та видатки на реквізит. Душею гуртка стала Олена Сагайдаківна, режисер, диригент хору, артист-маляр декорацій —

в одній особі. Від громадської праці її не відстрашували ні погрози шкільної влади, ані заборони. Через кілька років шкільна влада таки усунула її з праці, а Володимира Конашевича дисциплінарно перевели в район Козівщини. З молоді, у тих часах згадаємо: Михайла Стахова, Миколу Чорного, Михайла Готру, Дмитра Пришляка, Василя Янчинського, Петра Бойка, Івана Бая, Теодора Зварича, Теклю Стахів, Параньку Різник, Іванну Різник, Галю Стахів, Юлію Різник, Софію Дворня, зам. Когут, Дозю Маланій та ін.

1930 рік. Осінь. Пацифікація – помста місцевої „польонії”. Саме, коли наші були на вечірньому Богослуженні, польська кавалерія оточила церкву і чекала на мужчин, особливо луговиків і членів читальні. Янек Янковскі, секретар місцевої „гміни”, заявив парохіві о. д-рові Романові Яценкові, що вони поляки „знають, кого їм треба” бо мають точний список. Мужчин ловили і вели до „гміни” (громадського Уряду), там їх били й... обтинали зачіски. Як заявив той же секретар гміни, наказ пацифікувати Нараїв видав дідич Нартовскі, бо йому не сподобались у наших хлопців зокрема „гайдамацькі” чуприни. Вони нагадували дідичеві козаків, які колись його били (він був у польському повстанню) – ось він і відплачувався...

Пізньої осені в Нараєві з'явилася сотня поліцаїв, хоч деякі судячи по поведінці й не були представниками того славного в демократичній Польщі „фаху”. Поліція заарештувала майже всіх чільних місцевих громадян і частину молоді. Дехто втік. Але будинок читальні „Просвіти”, театральну залю, магазин т-ва „Сільський Господар” – поляки знищили. Насіння, приготоване на весняний засів на зразкових полях, не тільки розсипали по підлозі, а ще й полили нафтою; театральні декорації і заслону – покряпали ножами. Так само „господарювали” в кооперативній споживчій крамниці, нищили товари, обладнання тощо. А заарештованих били до крові.

У листопадових днях 1918 року українська влада трактувала поляків та жидів не як ворогів, а як своїх громадян нарівні з українцями, хоч ішов бій під Львовом з поляками. Ми були тоді з крові і кости демократами. Але дістали науку на майбутнє!

Праця на економічному чи культ-освітньому полі була сіллю в оці польської влади. Все українське життя було під контролею поліції. Під її контролею були читальні, бібліотеки, вистави, деклямації тощо. Так було аж до розвалу Польщі восени 1939 року. Спочатку дехто боявся польської влади чи точніше – безладдя, але згодом звикали. Найбільше слідкувала польська поліція за молоддю. Організація УВО, а потім ОУН, зганяли сон з очей польській поліції. Не допомагали переслідування ні всякі конфіденти – доноси. Арешти здебільшого кінчалися звільненням затриманих судовою владою.

Рік 1933. Заходами української греко-катол. парохії, конкретно о. д-ра Яценкова, засновано в Нараєві т-во „Орли”. Головою був о. д-р Яценків, заступником Михайло Когут, скарбником Михайло Атаманчук, освіт. реф. Михайло Драбик. У грудні того року, т-во показало

виставу для дітей „Приїзд св. Миколая”. Поліція теж тоді присікала до управи товариства, бо дівчата, мовляв, молилася за кращу долю України а не Польщі! Але все закінчилось лише допитами.

1939 рік. 7 червня на власному подвір'ї на очах рідного батька, убили пострілами з пістоля молодого хлопця, сл.п. Петра Бая. Тисячні маси народу з Нараєва та довколишніх громад, провозжали юнака на вічний спочинок. Польонія побоювалась відплати. Поліційна влада заборонила сусіднім громадам брати участь у похоронах (було зібрано поліцію з кількох станиць).

Сл. п. Петро Бай дитина села, закінчивши народню школу в Нараєві, рвався до дальшого навчання в гімназії у Бережанах — та не зміг цього досягнути з незалежних від нього причин. Працював над собою дома, потім записався на кореспонденційні, економічні курси в Подєбрадах у Чехах. Кореспонденцію контролювала польська поліція а потім почала за ним слідкувати. Юнак належав до всіх місцевих товариств, а в ОУН виконував функцію районного організатора.

Вночі на 7 червня два перебрані поліцаї та один із „стшельцув”, що орієнтувався в господарських забудованнях Баїв, прийшли на їхнє подвір'я. Щоб ніхто не міг вийти з хати, зав'язали дротом двері. Маючи відомості, що Петро Бай спить в stodolі, ввійшли туди і сонного витягли на подвір'я. Зчинилася метушня, домашні почали вискакувати з хати крізь вікно. Тоді поліцаї злякавшись, що їх самих зловлять — пострілами вбили Петра на подвір'ї. З часом було викрито прізвища вбивців і заслужена кара їх — досягла.

Восени 1939 р. з окупацією Галичини більшовиками, всі існуючі товариства та установи були ліквідовані, в тому й „Орли”. Якась „добра” душа знайшлася, що подала світлину членів „Орлів” до НКВД. Щастя, що на світліні не всі були! У березні 1941 р. НКВД перевів арешти серед молоді, а впродовж 26, 27 і 28 червня 1941 року енкаведисти по зв'язному замордували ту молодь в Бережанах — дівчат і юнаків.

Мученичою смертю загинули: Ольга Фортуна, Іванна Різник, Мілька Фігурська, Володимир Нагірний, Михайло Драбик, Стефан Драбик, Одосько Нагірний, Володимир Сендецький, Микола Захарків, Михайло Проскуренько, Стефан Литвин, Марко Шехович, Степан Зварич, Михайло Зорій, Василь Денека, Михайло Атаманчук, Василь Данилків, Стефан Воскрес, Іван Бай, Осип Бабяк, Микола Савків, Василь Воскрес.

Навесну 1940 р. більшовицька влада заарештувала управителя школи Василя Цаленюка і громадянина Дмитра Нагірного, але після допитів, врешті-решт звільнили. Останній, вже не хотів зазнати ще одного „визволення” влітку 1944 р. і опинився, як емігрант на вільній землі Вашингтона. Помер у Бостоні в 1955 р.

* * *

Рік 1941, Літо. Большевики відступили під тиском німців. В Бережанах на міському городі, неподалеку мурів замку Сєнявських, знайшли три могили, в яких комуністи загребли свої жертви. Надворі була спека, тому відкрито тільки дві могили, третьої влада не дозволила відкрити. В одній братській могилі розпізнали останки сл.п. Петра Литвина, Одоська Павлова та Михайла Зорія. Родина поховала їх в Нарасві.

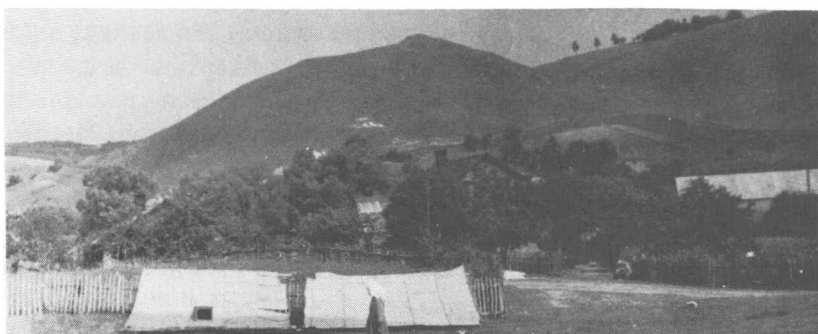
Хай цей спогад стане признанням і доброю згадкою тих, що мучились і вмирали за волю рідної Землі.

Українська католицька церква в Нарасві-Місті.

Нараїв-Місто: о. прелат Іван Дидик місцевий парох, вітає престолонаслідника Австрії Карла, коли він переїздив на фронт під Березани. Біля нього, генерал-ад'ютант, з-права о. прелата — о. Василь Кушнір, парох Вербова. Рік — 1916.

Гора „Замчисько” в Нарасві-Місті. У 1942 р. Нараївці насипали високу Могилу в пошану Борців за волю України. На вершці прикріплено кремезний, дубовий хрест. Московські безбожники Могилу розкинули, а хрест зрізали.

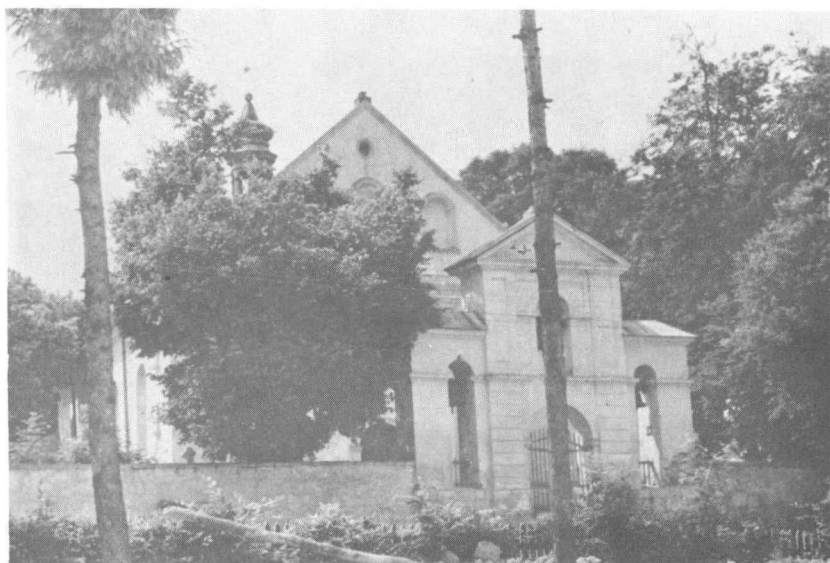
Аматорський театральний гурток в Нарасві-Місті.

Будинок читальні „Просвіти” в Нарасві-Місті.

Мішаний хор при читальні „Просвіти” в Нарасві-Місті в 1935 р.
Диригентом цього хору був Григорій Янчинський.

Дзвіниця при церкві в Нарасві-Місті.

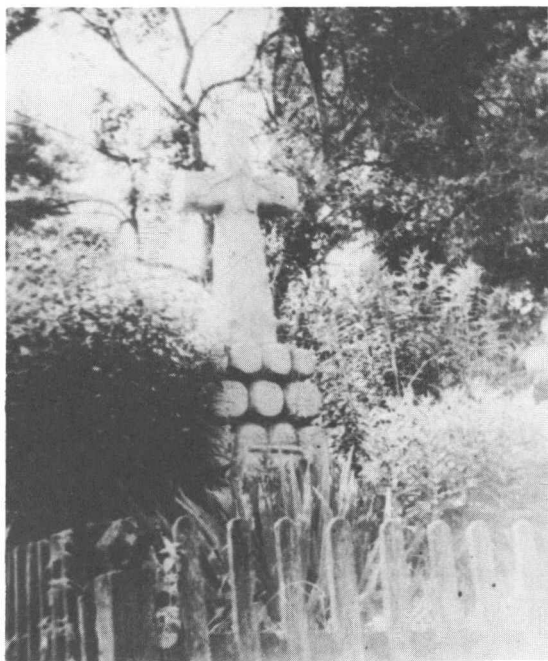
Дівчата-членки культурно-освітнього гуртка
в Нарасві-Селі.

Т-во „ОРЛІ” в Нарасві, постало в місце зліквідованих тов. окуп. владою в 1933 р. Заснував це т-во парох о. д-р Роман Яценків. Копія цієї світлини попала в руки НКВД, і майже всі вони загинули в казаматах московської тиранії в 1940-1941 рр. Загинули тоді мученичою смертю: Вол. Нагірний, Мих. Драбик, Ст. Драбик, Одосько Нагірний, Вол. Сендецький, Мик. Захарків, Мих. Проскуренько, Ст. Литвин, Марко Шехович, Ст. Зварич, Мих. Зорій, Вас. Денека, Мих. Атаманчук, Вас. Данилків, Ст. Воскрес, Ольга Фортуна, Іванна Різник, Емілія Фігурська. Багато загинулих — на тій світліні.

Сл. п. Петро Бай лежить у труні. Загинув на власнім подвір'ю від поліцейських куль. Біля нього мати, наречена Ольга Федина і родина.

Хрест на могилі дівчат з Нарасва, загиблих в казаматах НКВД в Бережанах у 1941 р. У могилі спочили: Ольга Фортуна і Міля Фігурська абс. вищої торг. школи в Подсбрадах, Іванка Різник, учен. 8-ої кл. Загинули за любов Батьківщини.

НАРАЇВ – СЕЛО

Пам'яті Григорія Сендецького

Одним із визначних громадян Нарасва-села, був сл.п. Григорій Сендецький, організатор і душа культурно-освітнього, економічного і політичного життя в громаді. Він zorganizував і був засновником читальні „Просвіти”, потім очолював Комітет будови дому читальні, в якому згодом гуртувалось все село. Після першої світ. війни, zorganizував споживчу кооперативу, що містилася в домі читальні. Хоч польська влада особливо поліція докучала йому, обшукувала тощо, не змогла відстрашити від проводу у громадській потребі.

Влітку 1936 загостив до села сл.п. Слуга Божий Митрополит граф Андрей Шептицький. Тоді Г. Сендецький zorganizував привітальну „бандерію” з молоді на конях. Юнаки в національних строях – у козацьких шапках виїхали на зустріч достойного Гостя з вітанням. Вершники проїздили повз посілість польського діди́ча Нартовського, який побачивши „козаків”, скипів з люті й не щадив зневажливих слів. За якийсь час після гостини – були переслухання в поліції, протоколи тощо, але на тому все й скінчилось.

Якою пошаною втішався Митрополит серед не українського населення, бачимо з поведінки групи місцевих жидів. Жидівська громада із своєю радою та раби́ном, виїшла за який кілометр вперед від місця, де мало відбутися церковне привітання Владики. Вітали торою. Митрополит подякував жидам їхньою гебрейською мовою.

Григорій Сендецький усе своє життя присвятив громаді. Брав активну участь у соймових виборах 1928 року. Польська влада й тоді не могла пробачити Сендецькому, закинувши йому, що агітував за укр. кандидатом надто близько від виборчого місця і покарала його п'ятденним арештом, або заплатою 50 злотих кари. Заплатив, мовляв – мене стати.

Восени 1939 року, з приходом большевиків, почався терор, відбирання майна та вивіз людей на примусові роботи в Сибір. Не минула лиха доля і родини Сендецьких. Їх також вивезли в Сибір: старшого сина замордували комуністи у в'язниці в Бережанах, а молодший Євген рятувався тоді в підпіллі . . .

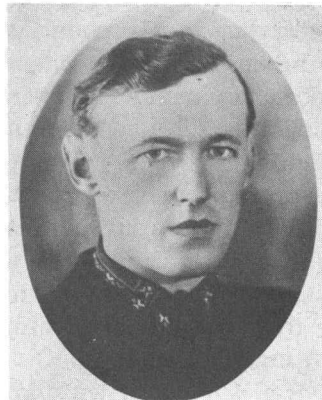
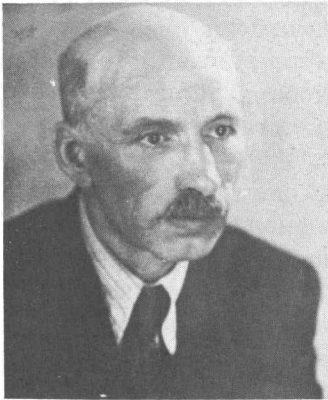
У 1946 р. Сендецькі повернулися до Нарасва. Перемучені, знищені каторжними роботами, вони не довго зажили в рідному селі. Тому, що їхній молодший син саме був в українській партизантці проти большевиків – знову всю родину вивезли. В дорозі Григорій Сендецький помер. Не зміг пережити думки про ще одну каторгу. Змучене серце стануло . . .

стоко, питаючи де сховав зброю. Надвечір частина їх подалась до Бережан забравши з собою заарештованих, а інша частина пильнувала в Козові, щоб не дійшло до заворушень серед укр. населення. Після того понеділка, що залишивсь у пам'яті Козов'ян як „чорний понеділок” містечко було спустошене гейби по нападі татарської орди. Коли відійшли всі злочинці в одностроях польської поліції, зараз же прибув до містечка полк кавалерії з Тереховлі, розмістився в українській частині містечка, а міська управа на наказ команди полку, призначила на кожну українську родину негайно доставити для війська певну кількість м'яса, масла, молока, яєць, для коней вівса і сіна, щасливо для містечка — довго не були. Це все було жакливим безправством, спертим лише на фізичному насильстві, бо ні військо не мало ніякого права забирати від людей будь-які продукти і харчі без заплати, ані міська управа не мала таких повноважень, щоби як у ворожому краю — накладати контрибуції. Але в тій польській „ржечпосполитій” на закони, право Боже і людське не звертали уваги, бо це була наскрізь поліційна держава, що постала безправством, ним жила ввесь час і несплавно скінчилась.

Після цієї пачифікації, громадське життя Козови зовсім заавмерло. Влада заборонила раз на все організацію „Пласт”; ті установи що ще остали не мали приміщення, бо понищену читальню замкнули - запечатали. Остався один церковний хор під диригуванням дяка Івана Пителя. Так тривало довгих три роки, заки Козов'яни поборолі безправство Бережанського староства, відчинили та відремонтували будинок читальні і почали розгортати статутуову діяльність. Почали свою працю т-ва „Рідна Школа”, аматорський гурток, жіноче товариство, чоловічий та мішаний хори, бібліотека, „Сільський Господар”, а при ньому Хліборобський Вишкіл Молоді. При „Сільському Господарі” працювало забезпечене т-во для охорони від лиха рогатої худоби. Взагалі громадська праця у тридцятих роках була дуже утруднена і обмежена окупантами, а від 1933 до 1939 вони кілька разів опечатували читальню й увесь будинок, мовляв, там відбувається протидержавна діяльність...

У вересні 1935 р. відбулося в Козові величне свято Гуртків Рідної Школи. Перед обідом була відслужена Архисерейська Служба Божа, яку відслужив Преосв. Кир Никита Будка, а по полудні мистецька частина свята з участю гуртків з довколишніх сіл. Були також представники повіту з Бережан, між ними д-р Володимир Бемко, голова „Рідної Школи”.

Під кінець двадцятих і на початку тридцятих років, у Козові розвинулась освітня праця серед молоді. Ініціаторами і організаторами її були два молоді студенти, Володимир Герета та Лев Зацний. Оба заслужили на особливу пошану за велику працю для громади. Володимир Герета нар. 19 лютого 1911 р. в Козові, там закінчив народню школу і пішов до гімназії в Бережанах. Закінчив лише шосту класу, бо за участь в Пласті та велике зацікавлення українськими політичними справами, дирекція виключила його з Бережанської гімназії. Переїхав до Терно-

ПОДІЛЬСЬКЕ СЕЛО ОЛЕСИН

Село Олесин належить до помітно молодих сіл. Засноване воно в 1820 р. на ґрунтах графа Потоцького; розкинулось при дорозі Козова - Зборів, на північний схід від Бережан. У глухій давнині, ще перед закладенням оселі, при тій дорозі була велика заїздна корчма. На західньому боці села, стояла велика ґуральня, але управителі фільварку її зліквідували в 1861 р. До фільварку належало 1250 моргів ріллі. З південного боку двора, з-під горба — випливало джерело доброї води так зв. „Легка керниця”, що ніколи не замерзало. Водою користувався двір, а згодом і село. Східня частина села — це поля, подільська рівнина. З цієї сторони села, випливає інше джерело, що вже творило струмок, а разом з водою з інших двох джерел — потік, що вливався у річку Ценівку, а з нею до ріки Золотої Липи.

Назва села походить від імени одного з членів родини графа. При заснуванні села, було лише 30 панщизняних загород, з приділом 470 моргів орної землі для села. Приділені до села люди, походили з інших довколишніх осель, по національності всі українці, мабуть кріпаки графа. Первісний Олесин, простягався обабіч однієї широкої вулиці, довжини з кілометр, та шириною разом з потоком до 80 метрів. Північна сторона вулиці забудована: хати всі одного виміру, мали по дві кімнати і сіни, а з боку, комори з трьома переділами. Перед хатою велике подвір'я, на якому було місце, призначене на квітник і на розсадник. По другому боці хати — овочеві сади. Далі за хатами, до пів-

нічної сторони прилягали городи. На південь за потоками, стояли господарські будинки, стайні та стодоли, шпихлірі і так зв. „гумно”, а ще далше — друга частина городу — загумінки. Те все містилось на півтораморговій ділянці. Кожний господар мав окремі ворота на в'їзд до свого поля. Широка вулиця була висаджена трьома рядами дерев, переважно вербами, кленами, ясенями та липами. Дорога розділена на дві половини: однією ходила худоба, їздили возами, друга була призначена для людей-пішоходів. Все те разом надавало селу гарного вигляду.

При в'їзді в село, серед майдану, на високому мурованому стовпі та на мосяжній таблиці, був вирітий напис назви села і рік заснування, з боків — дві кам'яні фігури левів, знищених у 1915 р. за воєнних дій. До 1950 р., стояла в селі ще лише одна хата з первісних будов: у ній не було ані одного металевого цвяха та до останніх днів у ній мешкали люди. Мешканці Олесина не робили довго панщини, скасованої 1848 р. На пам'ятку про ту подію, на кінці села стояв кам'яний хрест. День 15 травня, день скасування панщини, святково відзначували впродовж кількох десятків літ. По-святковому зодягнені, збирались у церкві на відправу. Після відправи був обід, а потім всілякі розваги, молодь виводила гагілок тощо. В новіших часах, лише під час Великодня дівчата виводили гагілок. У 1856 р. правління добрами в Раю побудувало біля двора каплицю св. Духа, в якій кілька разів на рік відправляли Богослуження. В каплиці могло поміститись приблизно 80 осіб. Довгі роки посесором того фільварку, аж до 1914 р., був рід Мараморосів, вірменського походження. Вони почували себе поляками, але в селі говорили по українськи, до людей прихильні. Олесин аж до 1936 р. належав до парохії в Ценеві, а від цього часу село стало самостійною парохією.

До 1876 р. село було зовсім неписьменне, а при потребі звертались до шинкаря, економа або посесора. В тому році кілька осіб, як Іван Кусень, Петро Кусяка, Тимко Кужда, Степан Смочило, Тимко Смо-чило, Микита Кусень — навчались читати і писати в сусідніх селах. Інші вчилися приватно, але лише вряди-годи. Першим закінчив народню школу в селі Козівка, Данило Дяків с. Йосифа. Культурно-освітньою працею в селі не було кому зайнятись. Аж у 1900 р., за ініціативою Петра Кусяки, засновано в Олесині читальню „Просвіти”. На перших загальних зборах вписалось 42 члени, а до управи ввійшли: Петро Кусяка — голова, Андрій Барилка, Тимко Кужда, Данило Дяків, Никита Файфурка, Степан Смочило. До контрольної комісії — парох села Ценева о. Григорій Кончевич, Семен Кульбачинський і Тимко Смочило. Було введено вечірнє голосне читання книжок, газет, адже тоді ще було в селі багато неграмотних людей. Село не мало школи. Та за ініціативою Йосифа Дякова в 1903 р., вирішено ввести приватне навчання впродовж зими. Найняли приватного учителя, Миколу Таняковського. Спочатку вчилися 12 учнів, але на третю зиму було вже 34 учнів. В 1906 р. відбулись громадські вибори. Війтом

вибрано Йосифа Дякова, який постановив обов'язково мати в селі школу. По піврічних стараннях у шкільному році 1907-8, постала в Олесині державна народня школа, з українською мовою навчання. До шкільної, місцевої ради увійшли: Іван Кусень, Гриць Кульбачинський та посесор фільварку Тома Мараморош, який багато допоміг в обладнанні школи. Першою учителькою була Марія Кушнірівна, вона добре вчила дітей, однак оминала культурно-освітню працю в селі. Добре розвивалась читальня „Просвіти”. Село до 1914 р. збільшилось до 107 нумерів. У 1910 р. село закупило площу під будову школи, але до 1914 р. її не збудовано. Завдяки заходам вїйта Йосифа Дякова, концесію в селі на продаж алькогольних напїтків, перебрав від корчмаря Янкеля Штайнберга, (він її мав 20 років) господар Петро Кусяка. Люди почали менше пити, не тратили мастків, бо сам продавець впливав у тому напрямі на людей.

Перша світова війна спаралізувала всю діяльність у селі, завдала йому великої шкоди. З села було змобілізованих 114 мужчин до австрійської армії, один доброволець Степан Скорий пішов в ряди УСС-в. З війни повернулись з гіршим чи кращим здоров'ям лише 95 мужчин, а декотрі з італійського чи російського полонів — повернулись аж у 1920 р. У Визвольних Змаганнях брало участь 39 кол. австрійських вояків і 8 новобранців. Не повернулось 9 вояків. В роках тих змагань, щойно почала формуватися національна свідомість, зрозуміння, що боротьба йде за свою державність і повну свободу. Мале зацікавлення цим великим питанням, придніпряньська Україна дорого заплатила, та ще й платить по сьогоднішній день. В 1920 р., поляки окупували повністю Східню Галичину, що дало себе відразу відчути. В 1921 р. розпарцельовано фільварок польським колоністам — селяни Олесина не змогли нічого купити. Двір і корчма згоріли під час війни, але площу на якій стояла корчма з двоморговим городом, вдалося купити вїтові села Іванові Кусеневі в правлінні добрами в Раю — на будову школи.

Шкільного навчання в Олесині не було впродовж семи довгих років. Щойно в 1921 р. шкільний повітовий інспекторат, призначив для села молодого вчителя-українця, учасника Визвольних Змагань, родом із села Вербова — Теодора Турчина. Він як колишній старшина УГАрмії добре знав, що перша битва програна, зате треба краще підготувитися до цієї другої битви, яка неодмінно мусить прийти і до якої вже увесь народ мусить лавою стати — тоді перемога певна! Тому й включився зараз же по приїзді у культурно-освітню та громадську працю. Користувався довір'ям, любовю та пошаною не лише шкільних дітей, але й у всіх старших громадян. Польська влада пильно слідкувала за учителями-українцями і тому вони не могли себе всюди активно проявляти. На зовні фігурували інші люди, а фактичним мотором був наш учитель Теодор Турчин. Разом з ним, активно співпрацювали автори цього спогаду, та Іван Смочи́ло. Школу в Олесині побудовано аж в 1924 р. і у вересні того ж року розпочато навчання в новому шкільному будинку. Культурно-освітня праця в селі почала не-

Церква св. Духа в селі Олесині.

**Могила насипана в селі Олесині в 1941 р., в пошану полеглих
Борців-Героїв за волю України.**

покоїти польську адміністрацію і колоністів, тому шкільний інспекторат, хоча й не мав ніяких доказів проти Т. Турчина — перевів його на посаду в село Стриганці, Бережанського повіту. Але праця на культурно-освітньому відтинку вже не слабшала, а мешканці села згадують вдячно ще й досі того вчителя-патріота.

У грудні 1921 р., відновлено в селі читальню „Просвіти”. До управи ввійшли Дем’ян Бесага — як голова, Василь Дяків, Іван Смочи́ло та Михайло Кульбачинський. Заснований аматорський драматичний гурток, під керівництвом Василя Дякова дав такі вистави: „Наталка Полтавка”, „Пан писар”. „Кара совісти”. Вистави відбувались у великій stodoli перед жнивими, коли stodoli були ще порожні. В дальших роках той гурток продовжував своє театральне мистецтво, призначуючи весь дохід на побудову читальняного дому, що так дуже був потрібний в селі.

У вересні 1925 р., відбулися перші засновні збори споживчої кооперативи „Зоря”. На зборах був присутній д-р Володимир Бемко з Бережан, який промовив до громадян про вагу й значення кооперативної єдності. Тоді вписалось у члени 85 осіб, згодом було їх 106 осіб. Уділ сягав одного амер. доляра, або його рівновартість у польській валюті. До управи ввійшли: справник — Василь Дяків, книговод — Іван Смочи́ло, скарбник — Гринько Барилка; до надзірної ради: голова — Іван Кусень, члени — Іван Смочи́ло, Стефан Смочи́ло, Яцко Максимів, Лука Максимів, Павло Легун, Кирило Кусень, Стефан Смочи́ло, та Мартин Барилка. Кооператива почала діяти в половині грудня 1925.

У 1928 р. засновано молодецьке т-во „Луг”, провідником якого був Матвій Корник. Того ж року при читальні постав мішаний хор, під диригентурою проф. Петра Костева з Кривого. Згодом ним керував студ. Богдан Поливка. У 1929 р. збудовано дім читальні „Просвіти”, в якому містилась й кооператива.

Ще в 1927 р. під час виборів до громадської ради, Олесинові загрожувала втрата громадської управи, бо мазурська колонія мала перевагу і за нею стояла польська влада. Однак завдяки нашій дбайливій підготовці, вдалось приєднати на наш бік одного радного з колоністів, і вибори вийшли на нашу користь. Війтом вибрано Данила Дякова, заступником — Івана Смочи́ла. Через рік колонія стала окремою громадою, та одержала назву — Якубовці (мабуть на пам’ятку графа Якуба Потоцького, на якого колишній землі сиділи).

У повоєнній хуртовині існувала в селі українська підпільна організація УВО, але арештів до 1930 р. не було. У 1930-му році за пацифікації, польська поліція знищила кооперативу, читальню „Просвіти”, розшила ряд стріх на хатах і інших будинках, важко побила п’ятьох наших вартісних громадян, та й інші зазнали лиха. Тоді то праця на громадському відтинку, може й дещо послабла через самоволлю староства та поліції. Вони позакривали всі товариства в селі, очевидно безправно — тільки тому, щоб не дати змоги набувати знання, науки та українського національного духа — українській молоді.

Однак ті польські безправства не припинили дальшої наполегливої праці в селі. В тому часі засновано гурток „Рідної Школи”, та посилено працю в т-ві „Сільський Господар”, при якому став дуже активним гурток „Хліборобського Вишколу Молоді”. При т-ві „Рідна Школа” був організований „Самоосвітній гурток молоді”, де вивчали історію та географію України, природознавство — словом освідмлювано молодь під оглядом національним, фаховим та загально-науковим. Працю серед молоді підготовляли, провадили і давали їй напрямні — члени ОУН. Молодь не курила і не вживала алкоголю. Весілля, христини тощо, відбувалися в селі весело при музиці, танцях але без алкогольних напоїв. Згодом з тієї молоді вийшли зразкові юнаки ОУН а далі — вояки безсмертної УПА.

Першим учнем, який у 1931 р. вступив до гімназії в Бережанах був Осип Дяків. За його прикладом пішли і інші, дедалі більше селян почали посилати своїх дітей до гімназії, так що в 1939 р., було з Олесина вісім гімназистів.

Як вже згадувано, село Олесин належало до парохії в Ценеві, бо своєї церкви в селі не було. Тому 1934 року постав комітет будови церкви. Головою комітету вибрано о. Степана Стеця пароха Ценева, а головою управи був Іван Кусень; крім нього належали ще до комітету 15 господарів. Через два роки будова церкви була закінчена, а що тоді саме відбував дісцезійні візитації Преосв. о. д-р Іван Бучко, він посвятив ззовні новозбудовану церкву в Олесині. Минув ще один рік — і в час празника відбулось благословення вже цілковито обладнаної церкви. Благословення довершив парох о. Ст. Стець, при співучасті духовенства із сусідніх парохій та церковного мішаного хору з Козови.

Мавши свою церкву, мешканці Олесина забажали мати і свого пароха. В 1938 р. громада внесла прохання до консисторії у Львові, під яким і підписався присілок Уритва. Консисторія зажадала від громади матеріяльного забезпечення для пароха, зокрема придбати 40 моргів ріллі, які громада мала закупити. Справу остаточно полагоджено в той спосіб, що громада Ценів з парохіяльних ґрунтів призначила для Олесина 30 моргів землі в найближчому сусідстві ґрунтів Олесина, а вірні Олесина зобов'язались закупити з власних фондів десять моргів землі і збудувати приходство. Справу розпочали, але війна і далші події не дали завершити діла.

Так село Олесин, без жодної допомоги від влади, серед важких політичних і економічних обставин, власною працею та силою, стало на ноги і розросталось. Господарі старалися раціонально господарювати, краще і розумніше ходити біля землі, і тим самим мати кращі жнива. А земля була в ціні, за один морг подільської землі, треба було заплатити 200 і більше доларів (ті речі, а теж худоба продавались лише за долари — до польської валюти довір'я не було). Помітно розбудувався Олесин до 1939 р. Від початкових 400-та моргів, при заснуванні села, дійшов до 960 моргів землі, докупивши в повоєнних

роках з фільварку Сеньків Потіцький 100 моргів, з ґрунтів фільварку Уритва 49 мґ. та з фільварку Уланівка — 21 мґ.: від польських колоністів відкуплено 49 мґ. так зв. ценивських „Додатків” і сіножатей, віддалених від Ценева понад 7 кілометрів. До Олесина приділено присілок Уритву, у якому жило 120 осіб — майже всі українці греко-католики, крім кількох родин латинників, які говорили українською мовою і вважали її своєю розмовною мовою. Уритва мала всього 500 мґ. землі: 150 мґ. належали Миколі Олійникові, 190 мґ. були розпарцельовані між колоністами, а решта приблизно 160 мґ. належали до 36 селянських дворів.

У травні 1939 р. польська поліція заарештувала в Олесині 8 осіб за членство ОУН. Арешти спричинив донос провокатора, який працював на дві руки — себто в сітці ОУН і в польській поліції. З початком німецько-польської війни всі в'язні в Бережанах, вийшли завдяки українським провідникам на волю. З приходом большевиків в 1939 р. в нашому селі, як і в цілій Галичині — становище дуже змінилось. Спершу були мітинги та лагідні базікання про комуністичний „рай”, а далі гострі заходи, щоб усе опанувати і всіх контролювати. Вже 24 грудня 1939 р. вночі, нові окупанти почали перші арешти немилих їм осіб. В Олесині забрали трьох кол. політ. в'язнів з польських часів. Двох повели, але третій утік. Через кілька місяців обох випустили, з тією метою, щоби зловити третього. Але це їм не вдалося. Районові комісари намовляли селян вступати в колгосп і це їм також не вдалося. У травні 1941 р. комуністи вивезли на Сибір родину Петра Кусеня та маму одного з підпільників, Розалію Галазу — там вони від біди і нужди обоє й загинули.

У 1940 році заарештовано братів Степана і Тому Куропатницьких та Михайла Кусеня. Куропатницьких по кількох місяцях звільнили, а М. Кусеня засудили на 20 років примусових робіт в Сибірі. Знаємо, що в 1944 р., після поновного приходу — московські большевики розстріляли обох, колись звільнених братів Куропатницьких, та ще й добавили їх старшого брата Кастана.

При розвалі большевицької окупації у 1941 р. і проголошенні акту Відновлення Української Державности проводом ОУН — Степана Бандери, в нашому селі постала своя самоуправа з охороною української міліції, підпорядкованої своїй українській владі. Акт відновлення Державности — село прийняло із справжнім ентузіазмом, виявляючи одночасно і свою зрілість стати господарем на власній землі. І хоча тодішня українська влада з наказу Гітлера була зліквідована, однак самоуправи міст та громад стояли твердо на своєму пості, обороняючи українське населення там, де було це можливо.

Під німецькою окупацією, Олесин зазнав тих самих знущань і наруг, що й інші громади: надмірні контингенти, примусова висилка робітників на тяжкі праці в Німеччині. На донос кримінальної поліції, (до якої входили самі поляки, кол. поліцаї) гестапо заарештувало Лева Мартиновського, Миколу Корніцького, П. Барилку та Стефана

Кілярського, під безпідставним закидом знущань над польськими колоністами, і всіх їх відставили до концентраційного табору.

У 1941 р. молодь села, насипала-здвигнула на пошану полеглих героїв, що впали за волю України, на східньому кінці села недалеко церкви і школи — Могилу-Пам'ятник.

Є відомості, що з поновним приходом большевиків у 1944 р. в боротьбі з ними, загинули смертю героїв 16 членів ОУН — УПА. Потім большевики напали на село, і при тій нагоді московські енкаведисти замордували 15 осіб. Одних вивезли, других постріляли-замордували, третіх загнали в колгосп робити новітню панщину, ось тобі й „прогрес”, ось тобі й „передова страна соціалізму” — як безсоромно товкмачили людям в голови. Але вони пізнали дуже швидко цілу правду про той „рай”. Пізнали той фальш і зрозуміли в чому полягає та матеріалістична діалектика, що кожную правду обертає горілиць, а в це місце, впи-хає вониючий московський дьоготь! . .

Комітет будови Народнього Дому в селі Плавуча-Велика в 1936-1939 рр. По-середині — о. д-р Володимир Левицький голова Комітету, праворуч Дмитро Гаранджук — секретар.

Посвячення новозбудованого Народнього Дому в селі Плавуча-Велика у 1938 р.